

Մարտին Մանուկյան
*Եվրասիա միջազգային համալսարանի
իրավագիտության ամբիոնի դասախոս, նույն ամբիոնի հայցորդ*

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԾԵՐԸ

2015թ. դեկտեմբերի 6-ին Հայաստանի Հանրապետությունում հանրաքվեի միջոցով բովանդակային և ծավալային առումով նշանակալից փոփոխություններ կատարվեցին ՀՀ Սահմանադրության մեջ: Սույն հոդվածում համառոտ անդրադարձ է կատարվել այդ փոփոխությունների արդյունքում խորհրդարանական կառավարման համակարգի առավելությունների, օրենքների ընդունման գործում Ազգային ժողովի առանցքային դերի ինչպես նաև պատգամավորի սահմանադրական կարգավիճակի մի քանի հարցերի:

Հիմնաբառեր. Սահմանադրություն, Ազգային ժողով, խորհրդարանական կառավարման համակարգ, խմբակցություն, սահմանադրաիրավական կարգավիճակ, հրամայական մանդատ, ինդեմնիտետ, իմունիտետ:

1. Խորհրդարանական կառավարման առավելությունները: Սահմանադրության 4-6-րդ գլուխները նախատեսում են ժամանակակից խորհրդարանական համակարգ, որը հստակորեն իրականացնում է Ազգային ժողովի և Կառավարության միջև իշխանությունների գործառնության բաժանում: Փոփոխված Սահմանադրությունն ամրագրում է Ազգային ժողովի առանցքային դերակատարությունը հասարակության քաղաքական կամքի ձևավորման հարցում՝ միաժամանակ անհրաժեշտ ինքնուրույնություն ընձեռնելով Կառավարությանը երկրի ներքին և արտաքին քաղաքականության մշակման և իրականացման բնագավառներում: **Սահմանադրությունը նախատեսում է օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների միջև համագործակցության կառուցակարգեր, որոնք նպատակ ունեն խուսափել ինստիտուցիոնալ հակամարտություններից:** Սահմանադրությունը հա-

մարժեք լուծումներ է տալիս Կառավարության կայունության¹, խորհրդարանական վերահսկողական լիազորությունների², խորհրդարանական փոքրամասնությունների³, ինչպես նաև Հանրապետության նախագահի լիազորությունների և ընտրության կարգի հիմնախնդիրներին:

Մեր խորին համոզմամբ, Սահմանադրության որդեգրած խորհրդարանական կառավարման համակարգն առավել համահունչ է ժողովրդավարության և իրավական պետության պահանջներին:

2005թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության համաձայն գործադիր իշխանության համար պատասխանատու էին և Կառավարությունը, և Հանրապետության նախագահը, **մինչդեռ փոփոխված Սահմանադրությամբ գործադիր իշխանության համար պատասխանատու է բացառապես Կառավարությունը՝ խորհրդարանի վերահսկողության ներքո:**

Հանրապետության նախագահը գործադիր իշխանության իրականացման հետ որևէ անմիջական կապ չունի և իրականացնում է խորհրդարանական համակարգին բնորոշ գործառնություններ, որոնք հիմնականում արարողակարգային և խորհրդանշական բնույթի են: Բացի դրանից, նա հետևում է Սահմանադրության դրույթների պահպանմանը և դրանով նպաստում հասարակական կյանքում սահմանադրական արժեքների իրացմանը և արմատավորմանը:

Խորհրդարանական կառավարման ձևում վարչապետն ունի բավականին ուժեղ դիրք, բայց նա, ի տարբերություն կիսանախագահական համակարգում գործող Հանրապետության նախագահի, մշտապես գտնվում է խորհրդարանական վերահսկողության ներքո: Փոփոխված Սահմանադրությամբ վարչապետը կարող է փոխվել քաղաքական դրդապատճառներով, իսկ կիսանախագահական համակարգում Հանրապետության նախագահը՝ ոչ:

Գործող Սահմանադրության ամրագրած կառավարման համակարգի պայմաններում առկա կլինի միասնական գործադիր իշխանություն՝ առանց դուալիստական գործադիր իշխանության վտանգի, հատկապես՝ երկրի համար կենսական կարևորություն ունեցող այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք են արտաքին քաղաքականությունը, ազգային անվտանգությունը և պաշտպանությունը:

Խորհրդարանական համակարգում իշխանության գերանձնավորումը խիստ կնվազի, քանի որ վարչապետ կարող է դառնալ միայն ամենաուժեղ և հանրորեն ընդունելի քաղաքական ուժի (ուժերի) ներկայացուցիչը, **որը քաղաքական պատասխանատվություն է կրում խորհրդարանի առջև և կարող է պաշտոնանկ արվել նրա կողմից:** Խորհրդարանական կառավարման համակարգը կնպաստի խորհրդարանի քաղաքական դերի ուժեղացմանը՝ որպես օրենսդիր և վերահսկողություն իրականացնող մարմին,

1 Այդ մասին տե՛ս Վ. Պողոսյան, Ն. Սարգսյան, Հայաստանի Հանրապետության 2015թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը, Երևան, Տիգրան Մեծ, 2016. էջ 91, 108-111:

2 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 91, 100-103:

3 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 91, 103-106:

որտեղ էականորեն ուժեղացվում է ընդդիմության դերը:

2. Ազգային ժողովի առանցքային դերը խորհրդարանական կառավարման համակարգում: Իշխանության կառուցվածքում պառլամենտն ունի սահմանադրորեն իրեն վերապահված լիազորություններ և գործառույթներ, որոնք բնութագրում են նրա էությունն ու նպաստում պառլամենտարիզմի համակարգի կայացմանը: Ժողովրդավարական հասարակարգերում պառլամենտը բնութագրվում է նախևառաջ որպես **համապետական ներկայացուցչական մարմին:** Ժողովրդավարության պայմաններում ներկայացուցչական մարմնի գլխավոր առանձնահատկությունը նրա ընտրված լինելու մեջ է: Այստեղ քաղաքացիներն իրացնում են իրենց ընտրելու և ընտրվելու սահմանադրական իրավունքը: **Այսինքն՝ քաղաքացիները իրենց կամքը կամավոր փոխանցում են իրենց իսկ կողմից ընտրված ներկայացուցիչներին:**

Նկատենք, որ Ֆրանսիայի Սահմանադրության համաձայն պետության ինքնիշխանությունը «պատկանում է ժողովրդին, որն այն իրականացնում է իր ներկայացուցիչների և հանրաքվեների միջոցով» (7-րդ բաժին, հոդվ. 3)¹: Ըստ որում, ներկայացուցչություն ասելով՝ նկատի է առնվում ընտրողների և պատգամավորների միջև կապը: Այդ կապակցությամբ Ի. Կոտելվսկայան իրավագիտորեն գրում է, որ ներկայացուցչությունն իրականացվում է ընտրությունների միջոցով, նաև արտահայտվում է հասարակական շահերը արտահայտելու և դրանք օրենքների ու նորմերի, վերահսկիչ և հանրային գործողությունների մեջ արտացոլելու ձևով²:

Բ. Գաբրիչիձեն և Ա. Չերնյովսկին նշում են, որ ներկայացուցչությունը յուրահատուկ է միայն պառլամենտին և, ըստ այդմ էլ, վերջինս դրա համար պառլամենտը պետության միակ ներկայացուցչական մարմինն է³:

Հայաստանի Հանրապետությունում պառլամենտարիզմի զարգացումը սահմանադրական բարեփոխումների առանցքային խնդիրներից է, ժողովրդավարական և իրավական պետության կայացման հիմնական ուղին: 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության կարևորագույն բացերից մեկն այն էր, որ խորհրդարանական փոքրամասնության դերակատարությունը հասցված էր նվազագույնի: Նման վիճակն առկա էր նաև Ազգային ժողովի վերահսկողական լիազորությունների իրացման հարցում:

¹Պառլամենտարիզմի մշակույթը քաղաքակիրթ երկխոսության մշակույթ

1 Stiu Котельвская И.В. Сравнительное конституционное право, М, 1966, էջ 507:

2 St'u Котельвская И.В. Сравнительное конституционное право, М, 1966, էջ 10:

3 St'u Габричидзе Б., Чернявский А. Конституционное право России, М., 2004, էջ 803; մանրամասն տե՛ս տե՛ս Яценко И. Конституционное право Российской Федерации, М., 2003: Чистяков О. Конституция РСФСР 1918 года, М., 2003, Авакьян С. А. Библиография по конституционному и муниципальному праву России, М., 2002, Авакьян С. Конституция России: природа, эволюция, современность, 2-ое изд., М., 200, Василевия Г. Конституция как вершина правовой пирамиды – “Конституционное правосудие”, 2005, N 3, էջ 103-116, Прякина Т. К вопросу о самостоятельности Российской Конституции. – “Конституционное и муниципальное право”, 2005, N 1, էջ 7-10:

է, որի արմատավորման իրավական նախադրյալներն առաջին հերթին սահմանադրական ամրագրում պետք է ստանան: Փոխարենը մեզանում արմատավորվել էր քաղաքական առձակատման համակարգը, ինչը բացասաբար էր անդրադառնում օրենսդիր մարմնի դերակատարության վրա և երկրի կայուն զարգացման լուրջ արգելք էր:

2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունը, մասնավորապես՝

- բարեփոխում է Ազգային ժողովի դերը օրենսդրական գործընթացում (հոդվ. 109),
- զարգացնում է Ազգային ժողովի վերահսկողական լիազորությունների շրջանակը (հոդվածներ 106,108,111-114),
- ընդլայնում է խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների սահմանադրական երաշխիքները (հոդվածներ 103,104,106,108,112-114),
- մեծացնում է Ազգային ժողովի դերը պետական իշխանության ու կառավարման մարմինների ձևավորման գործում (հոդվածներ 149, 115, 122, 125, 166, 174, 177, 192, 195, 197, 199, 201),
- վերափոխում է Ազգային ժողովի պատգամավորների ընտրության գործող կարգը՝ անցում կատարելով համամասնական ընտրական համակարգի (հոդվ. 89):

Մինչև այս խնդիրների քննարկմանն անցնելը հարկ է անդրադառնալ Ազգային ժողովի կարգավիճակին և նրա հիմնական գործառնություններին, քանի որ դրանք առանցքային նշանակություն ունեն խորհրդարանական համակարգում Ազգային ժողովի իրական դիրքի բնութագրման համար:

Ազգային ժողովի կարգավիճակի հետ սերտորեն կապված է պատգամավորի սահմանադրաիրավական դիրքը, որը որոշակի փոփոխությունների է ենթարկվել 2015 թ. սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում:

3. Ազգային ժողովի կարգավիճակը և հիմնական գործառնությունները.

Ի տարբերություն բազմաթիվ երկրների սահմանադրությունների, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը Ազգային ժողովին նվիրված գլխի հենց սկզբում (հոդվ. 88-րդ) ամրագրում է խորհրդարանի հիմնական գործառնությունները: **Դրանով իսկ Սահմանադրության տեքստում ուղղակիորեն ուրվագծվում է խորհրդարանի տեղն ու դերը սահմանադրական մարմինների համակարգում:** Հակառակ դեպքում այդ ելակետը պետք է բխեցվեր Սահմանադրության այլ հոդվածներից:

Ազգային ժողովի իրավական դիրքի առաջնային բնութագրիչն¹ արտացոլված է Սահմանադրության 88-րդ հոդվածի 1-ին մասում, **ըստ որի Ազգային ժողովը ժողովրդի ներկայացուցչական մարմինն է²:** Այս դրույ-

1 Տե՛ս H. Meyer, § 4 Die Stellung der Parlamente in der Verfassungsordnung des Grundgesetzes //H.-P. Schneider, W. Zeh (Hrsg.), Parlamentsrecht und Parlamentspraxis in der Bundesrepublik Deutschland, Berlin, New York 1989, էջ 120:

2 Տե՛ս Հ. Հակոբյան, Պառլամենտը և պառլամենտարիզմը Հայաստանի Հանրապետությունում, -Եր.: Տիգրան Մեծ, 2007. էջ 75-76:

թին համահունչ է նաև Սահմանադրության 94-րդ հոդվածում ամրագրված այն նորմը, ըստ որի «պատգամավորը ներկայացնում է ամբողջ ժողովրդին»:

Բոլոր պետական մարմինների մեջ խորհրդարանն ամենից սերտ է կապված ժողովրդավարության սկզբունքի հետ: Խորհրդարանական համակարգին անցնելուց և Հանրապետության նախագահի ուղղակի ընտրությունը վերացնելուց հետո (հոդվ. 7) **խորհրդարանը ժողովրդի կողմից ընտրվող միակ պետական մարմինն է, որը համամասնական ընտրակարգի շնորհիվ ընդգրկում է բոլոր էական քաղաքական հոսանքների ներկայացուցիչներին:**

Ներկայացուցչության ուժով լիազորված անձի գործողությունների արդյունքում ներկայացվողի համար առաջանում են պարտադիր հետևանքներ, ներկայացվողի առջև պատասխանատվություն և հաճախ, բայց ոչ միշտ՝ ներկայացվողի ցուցումներից կախվածություն: Ի տարբերություն քաղաքացիաիրավական իմաստով ներկայացուցչության, **պառլամենտական ներկայացուցչությունը բնութագրվում է ընտրողների ցուցումներից պատգամավորների անկախությամբ՝ դրանով իսկ պառլամենտին վերապահելով գործելու լայն ազատություն: Ուստի ժողովրդի կամքը և պառլամենտի կամքը կարող են նաև միմյանցից տարբերվել: Պատգամավորի ազատ մանդատի սկզբունքն արտացոլված է Սահմանադրության 94-րդ հոդվածում, ըստ որի պատգամավորը կաշկանդված չէ հրամայական մանդատով, առաջնորդվում է իր խղճով և համոզմունքներով:**

Հենց ներկայացուցչական գործառույթն է, որ արդարացնում է խորհրդարանի մեծաթիվ կազմը: Միայն այդ գործառույթն է, որ անհրաժեշտ է դարձնում խորհրդարանի նիստերի հրապարակայնությունը, որից շեղվելու համար անհրաժեշտ է դրա անդամների բացարձակ մեծամասնության համաձայնությունը (հոդվ. 101, մաս 1 և 2): Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ դրույթն իրավացիորեն արգելում է քվեարկության անցկացումը փակ նիստում: Խորհրդարանի ներկայացուցչական գործառույթի պատճառով անհրաժեշտ է, որ վարչապետի ընտրությունը տեղի ունենա բաց, հրապարակային եղանակով: Խորհրդարանական կառավարման ձևի սկզբունքներին համահունչ՝ Սահմանադրության 149-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ վարչապետի ընտրությունն անցկացվում է անվանական քվեարկությամբ, որպեսզի պատգամավորներն իրենց ընտրողներից ստացած առաջադրանքն իրականացնեն հրապարակայնորեն հանրության համար տեսանելի եղանակով¹:

Ներկայացուցչական գործառույթն է, որ արդարացնում է խորհրդարանի ազդեցությունը կառավարության վրա: Պետության ղեկավարումը կառավարության և խորհրդարանի համատեղ գործն է: Ներկայացուցչական

1 Վարչապետի գաղտնի քվեարկություն նախատեսված է Գերմանիայում, ինչը մեծ քննադատությունների տեղիք է տվել: Տե՛ս, օրինակ՝ W. Steffani, *Parlamentarische und präsidentielle Demokratie. Strukturelle Aspekte westlicher Demokratien*, Opladen 1979, էջ 89:

գործառույթն է թույլ տալիս խորհրդարանին քննարկել ցանկացած հարց, որը մտնում է կառավարության իրավասության մեջ, չնայած որ դրանց վերաբերյալ վերջնական որոշումներ կայացնելու իրավունքը մնում է կառավարությանը¹:

Խորհրդարանի ներկայացուցչական գործառույթը կարևոր գործոն է նաև խորհրդարանական վերահսկողության համար²: **Քանի որ պատգամավորները ներկայացնում են ժողովրդին, նրանք պետք է նաև հնարավորություն ունենան հաշվետվություն պահանջել այն մարմիններից, որոնց նրանք կառավարման մանդատ են տվել:**

4. Պատգամավորի սահմանադրաիրավական կարգավիճակը. պատգամավորի իրավական կարգավիճակը բնութագրելիս կարելի է տարբերակել պատգամավորների այն իրավունքները, որոնք նրանց պատկանում են որպես խորհրդարանի անդամի, և նրանք, որոնք կապված են նրա անձնական իրավունքների հետ:

Պատգամավորի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի հիմքը Սահմանադրության 94-րդ հոդվածն է, որն ամրագրում է նրա ներկայացուցչական, ազատ մանդատը: Ինչպես արդեն նշվեց վերևում, Սահմանադրության 94-րդ հոդվածն ուղղակիորեն ամրագրում է, որ պատգամավորը ներկայացնում է ամբողջ ժողովրդին: **Դա նշանակում է, որ պատգամավորը չի կարող դիտվել միայն որպես իր ընտրագանգվածի կամ իր կուսակցության ներկայացուցիչ:** Պատգամավորական գործունեություն իրականացնելու համար պատգամավորները Սահմանադրության նույն՝ 94-րդ հոդվածի համաձայն կաշկանդված չեն հրամայական մանդատով և առաջնորդվում են իրենց խղճով ու համոզմունքներով: Ազատ մանդատը բացառում է պատգամավորին ուղղված իրավաբանորեն պարտադիր ցանկացած ցուցում, ում կողմից էլ որ այն լինի: Այդուհանդերձ, պատգամավորի և ընտրողների միջև գոյություն ունի իրավական կապ, որի ուժով պատգամավորը պարտավոր է պահպանել շփումները ժողովրդի հետ, առնվազն իրագել լինել ընտրողների պատկերացումներին, շահերին և ցանկություններին, արտահայտել դրանք և հիմնավորել իր գործողությունները:

Միևնույն ժամանակ պետք է նկատել, որ պատգամավորի ներկայացուցչական մանդատը որոշակի հակադրության մեջ է Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 105-րդ հոդվածի հետ, որոնք համապատասխանաբար ամրագրում են կուսակցությունների և խմբակցությունների կարևոր դերակատարումը մի կողմից ժողովրդի, իսկ մյուս կողմից՝ Ազգային ժողովի քաղաքական կամքի ձևավորման գործում: Բնական է, որ և՛ կուսակցությունները, և՛ խմբակցությունները այդ առաքելությունն իրականացնում են առաջին հերթին խորհրդարանում իրենց պատգամավորների միջոցով, որոնցից ակնկալում են համատեղ քաղաքական նպատակների իրականացում: Ըստ այդմ, պատգամավորները ենթարկվում են որոշակի

1 Տե՛ս H. Meyer, նույն տեղում, էջ 123-124:

2 Ըստ Հանս Մայերի «վերահսկողական գործառույթը պառլամենտի ներկայացուցչական գործառույթի երեխան է»: Տե՛ս H. Meyer, նույն տեղում, էջ 147:

կուսակցական և խմբակցական կարգապահության, սակայն ներկայացուցչական մանդատը նրանց հնարավորություն է տալիս իրենց մանդատն իրականացնելիս վայելելու անհրաժեշտ ինքնուրույնություն:

2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության մեջ պատգամավորի կարգավիճակին վերաբերող **ամենաէական փոփոխությունը վերաբերում է պատգամավորների լիազորությունների դադարման և դադարեցման միջև տարբերակմանը:** Եթե 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածը նախատեսում էր միայն պատգամավորի լիազորությունների դադարման ինստիտուտը, ապա բարեփոխված Սահմանադրության 98-րդ հոդվածը միմյանցից առանձնացնում է պատգամավորի լիազորությունների դադարման և դադարեցման հիմքերը: Սահմանադրության 98-րդ հոդվածը՝ որպես պատգամավորի լիազորությունների դադարեցման հիմքեր, նշում է միայն յուրաքանչյուր օրացուցային կիսամյակի ընթացքում քվեարկությունների առնվազն կեսից անհարգելի բացակայությունը, ինչպես նաև Սահմանադրության 95-րդ հոդվածով սահմանված պատգամավորական մանդատի անհամատեղելիության պահանջների խախտումը: Հետևաբար, Սահմանադրության ուժով անթույլատրելի է դառնում պատգամավորի լիազորությունների դադարեցման որևէ այլ հիմք, **այդ թվում՝ պատգամավորի կողմից խմբակցությունից դուրս գալու պարագայում:** Սահմանադրական դատարանի 2009 թ. հունիսի 30-ի ՍԴՌ-810 որոշումը¹ 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության գործողության պայմաններում խմբակցությունից դուրս գալը դիտում էր որպես պատգամավորի լիազորությունների դադարեցման հիմք, ինչն այլևս կիրառելի չէ 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 2-րդ մասի գործողության պարագայում: Այս մեկնաբանման օգտին է վկայում նաև այն փաստը, որ Սահմանադրության փոփոխությունների սկզբնական նախագծերում առկա այն դրույթը, ըստ որի խմբակցությունից կամ խմբակցության կազմի մեջ մտնող կուսակցությունից ինքնակամ դուրս գալու դեպքում պատգամավորը կորցնում է իր մանդատը, **տեղ չգտավ բարեփոխված Սահմանադրության մեջ:**

Ներմուծելով պատգամավորի լիազորությունների դադարեցման ինստիտուտը՝ Սահմանադրությունն այդ հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու իրավասությունը վերապահել է Սահմանադրական դատարանին (հոդվ. 168, կետ 6): Պատգամավորի լիազորությունների դադարեցման հարցով Սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտները երկուսն են՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդը (հոդվ. 169, մաս 1, կետ 2-րդ) և Ազգային ժողովի խորհուրդը (հոդվ. 169, մաս 1, կետ 2): Եթե պատգամավորների մեկ հինգերորդի պարագայում սահմանադրական դատարան դիմելը պատգամավորների իրավունքն է, ապա Ազգային ժողովի խորհուրդը պարտավոր է դիմել Սահմանադրական դատարան, եթե հայտնաբերում է Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 2-րդ

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2009.07.08/34(700), հոդ. 792:

մասի պահանջների խախտման փաստ:

Պատգամավորի լիազորությունների դադարման հիմքերը նախատեսված են Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 1-ին մասում: Դրանք հիմնականում համապատասխանում են 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 67-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերին:

Անցում կատարելով խորհրդարանական համակարգին՝ Սահմանադրությունը պահպանել է պատգամավորական մանդատի անհամատեղելիությունը ցանկացած այլ պետական, այդ թվում՝ կառավարության անդամի պաշտոնի հետ: Նման մոտեցումն արդարացված է, քանի որ այն ավելի համահունչ է իշխանությունների բաժանման սահմանադրական սկզբունքին և թույլ է տալիս ավելի արդյունավետ իրականացնել կառավարության նկատմամբ խորհրդարանական վերահսկողությունը:

Պատգամավորի անկախության ապահովման և նրա ազատ մանդատի անխափան իրականացման համար փոփոխված Սահմանադրության 96 և 97-րդ հոդվածները նախատեսում են պատգամավորի անձնական ոլորտի անմիջական պաշտպանությանն ուղղված երաշխիքներ: Դրանք հիմնականում համընկնում են են 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 66-րդ և 65-րդ հոդվածների կարգավորումներին:

Պատգամավորի անձեռնմխելիությունը միջազգային պրակտիկայում ունի երկու բաղադրիչ՝ **ինդեմնիտետ և իմունիտետ**: Պատգամավորի ինդեմնիտետը երաշխավորում է պատգամավորի կարծիքի ազատ արտահայտումը պատգամավորական գործունեության շրջանակներում՝ իր լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո: Պատգամավորական իմունիտետն ապահովում է պատգամավորի իրավական պաշտպանությունը քրեական հետապնդումից՝ ցանկացած արարքի համար, **եթե առկա չէ խորհրդարանի համաձայնությունը**¹:

2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի համաձայն՝ պատգամավորն իր պատգամավորական լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չէր կարող հետապնդվել և պատասխանատվության ենթարկվել «պատգամավորի՝ իր կարգավիճակից բխող գործողությունների, այդ թվում՝ Ազգային ժողովում հայտնած կարծիքի համար, եթե այն զրպարտություն կամ վիրավորանք չի պարունակում»: Ի տարբերություն 66-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, փոփոխված Սահմանադրության 96-րդ հոդվածի 1-ին մասը պատգամավորի անձեռնմխելիության սահմանները ուրվագծելիս չի օգտագործում «պատգամավորի կարգավիճակից բխող գործողություններ» եզրույթը: Փոխարենը հետապնդման և պատասխանատվության ենթարկվելիս պաշտպանությունը նախատեսվում է «պատգամավորական գործունեության շրջանակներում հայտնած կարծիքի կամ քվեարկության համար»: Նման կարգավորումն ավելի հստակ է արտահայտում պատգամավորի անձեռնմխելիության սահմանները, քան նախորդ

1 Stu Venice Commission, Report on the Scope and Lifting of Parliamentary Immunities CDL-AD(2014)011, կետ 9-11:

անորոշ ձևակերպումը: Միևնույն ժամանակ գործող Սահմանադրության 96-րդ հոդվածն ավելի է ընդլայնում պատգամավորի անձեռնմխելիության սահմանները՝ չնախատեսելով անձեռնմխելիության իրավունքից ուղղակի բացառություն վիրավորանքի կամ զրպարտության համար: Սակայն, կարծիք արտահայտելու համար պատգամավորի անձեռնմխելիությունը պետք է համաչափ լինի խորհրդարանի ժողովրդավարական գործառույթների պաշտպանության անհրաժեշտությանը և չպետք է տարածվի պատգամավորի մասնավոր վարքագծի ու արտահայտությունների վրա, որոնք ուղղակիորեն կապված չեն պատգամավորական մանդատի իրականացման հետ: Այս առումով Վենետիկի հանձնաժողովը, վկայակոչելով ՄԻԵԴ դիրքորոշումը¹, **ընդգծում է, որ վիրավորական արտահայտությունների համար խորհրդարանը պետք է առնվազն ներքին կառուցակարգեր և կարգապահական պատասխանատվություն նախատեսի, ինչը բխում է հանրային և մասնավոր շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից²:**

2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 65-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում էր, որ պատգամավորի կարգավիճակը և գործունեության այլ երաշխիքները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքով: Նոր Սահմանադրությունը պատգամավորի կարգավիճակին վերաբերող հարցերը կարգավորում է անմիջականորեն սահմանադրական մակարդակում: Միևնույն ժամանակ Սահմանադրությունն անդրադառնում է պատգամավորի գործունեության նյութական և սոցիալական երաշխիքներին՝ նախատեսելով, որ պատգամավորի վարձատրության և գործունեության այլ երաշխիքները սահմանվում են օրենքով (հոդվ. 97):

1 Stiu ECtHR Cordova v. Italy 40877/98, 30-ը հունվարի 2003թ.:

2 Stiu Venice Commission, CDL-AD(2014)011, կետ 90-93:

Мартын Манукян*Преподаватель юридической кафедры Международного университета
Евразия, соискатель кафедры*

ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ ПАРЛАМЕНТСКОЙ ФОРМЫ ПРАВЛЕНИЯ

6-ого декабря 2015г. в Республике Армения путем референдума в Конституции были проведены значительные содержательные и существенные изменения. В настоящей статье дано краткое изложение преимуществ парламентской формы правления, подчеркнута ключевая роль парламента при принятии законов, а также затронуты некоторые вопросы правового статуса депутатов.

Ключевые слова: Конституция, Национальное Собрание, система парламентского правления, фракция, конституционный статус, императивный мандат, индемнитет, иммунитет.

Martin Manukyan*Lecturer of the Law Department at Eurasia International University,
Ph.D. student*

THE MAIN FEATURES OF PARLIAMENTARY SYSTEM OF GOVERNANCE

On December 6, 2015 through a referendum there were significant content changes in RA Constitution. The article briefly outlines some issues concerning the advantages of parliamentary system of governance along with the role of National Assembly in law-making processes and the constitutional status of deputies.

Key words: Constitution, National Assembly, parliamentary system of governance, fraction, constitutional status, imperative mandate, indemnity, immunity